

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-24>

УДК 330.341.1:352(477)

ІНСТИТУЦІЙНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ УКРАЇНИ

INSTITUTIONAL SUPPORT FOR THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN TERRITORIAL COMMUNITIES OF UKRAINE

Линдюк Андрій Олександровичкандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет природокористування
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9940-8991>**Бойко Віталій Володимирович**доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3968-1651>**Lyndyuk Andriy**

Lviv National Environmental University

Boiko Vitalii

National University «Lviv Polytechnic»

У статті розглянуто інституційну підтримку інноваційного розвитку підприємницької діяльності в територіальних громадах України. Зосереджено увагу на ролі формальних і неформальних інституцій, що забезпечують нормативну основу, довіру та соціальне підґрунтя для реалізації інноваційних ініціатив. Запропоновано концептуальну модель інституційного середовища, яка охоплює чотири блоки: регуляторний, ресурсний, культурний та інноваційний. Обґрунтовано критерії оцінки прозорості, відкритості й підзвітності в контексті місцевої політики. Проаналізовано індикатори ефективності інституційної інфраструктури та визначено умови формування стійкої бізнес-екосистеми. Акцент зроблено на важливості адаптації міжнародного досвіду, інституційної стабільності та міжсекторальної співпраці для досягнення конкурентоспроможності громад в умовах трансформацій.

Ключові слова: інституційне середовище, інноваційний розвиток, підприємницька діяльність, територіальні громади, формальні інституції, неформальні інституції, децентралізація, інституційна підтримка.

The article focuses on the institutional support of innovative development of entrepreneurial activity in territorial communities of Ukraine in the context of transformational changes. Emphasis is placed on the role of both formal and informal institutions in forming a favorable environment for the implementation of innovative business initiatives. Formal institutions include regulatory frameworks, strategic planning documents, and organizational mechanisms for entrepreneurship support. Informal institutions, such as trust, entrepreneurial culture, and civic engagement, shape the social foundations that influence readiness for innovation and cooperation among stakeholders. The authors propose a conceptual model of the institutional environment for innovative entrepreneurship in territorial communities, which includes four interconnected blocks: regulatory, resource, cultural, and innovation-driven. The model illustrates how institutional stability, transparency, stakeholder engagement, and access to financial, intellectual, and infrastructural resources collectively determine the sustainability of local business ecosystems. A special focus is placed on the evaluation of transparency, openness, and accountability of local policies as key indicators of institutional maturity. The paper also explores challenges specific to Ukrainian communities during wartime, including the erosion of institutional capacity, limited investment resources, and increasing transaction costs. The necessity of adapting international practices – particularly from the EU – is substantiated, with recommendations for the flexible integration of cluster development, local development agencies, and innovation monitoring tools.

The results of the study confirm that institutional architecture in Ukraine requires a systemic approach that ensures not only the improvement of legal and procedural norms but also fosters trust-based relations among public authorities, entrepreneurs, and civil society. Effective interaction of institutional components is considered a prerequisite for enhancing innovation potential, attracting investment, and strengthening the competitiveness of territorial communities under decentralization and crisis conditions.

Keywords: institutional environment, innovative development, entrepreneurial activity, territorial communities, formal institutions, informal institutions, decentralization, institutional support.

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси в Україні, зокрема реформа децентралізації та впровадження інструментів стратегічного планування розвитку громад, визначили нові вимоги до інституційного забезпечення економічної активності на місцевому рівні. Особливої актуальності набуває питання інституційної підтримки інноваційного розвитку підприємницької діяльності, що виступає не лише рушієм зростання місцевих економік, а й важливим індикатором здатності територіальних громад до самостійного розвитку та залучення інвестицій.

Проте на практиці реалізація інноваційних ініціатив у громадах України часто стикається з системними бар'єрами інституційного характеру: фрагментарністю регуляторного поля, відсутністю прозорих процедур прийняття рішень, недостатньою підзвітністю органів місцевого самоврядування, нестачею ефективних механізмів взаємодії між владою, бізнесом та громадянським суспільством. До цього додається низький рівень довіри, слабка культура підприємництва, а також дефіцит фінансових і кадрових ресурсів для впровадження інноваційних рішень.

З огляду на стратегічну важливість підприємництва для забезпечення економічної стійкості громад, постає потреба в комплексному аналізі чинників, які формують інституційне середовище, здатне підтримати інноваційну активність підприємців, що потребує теоретичного узагальнення, методологічного обґрунтування та прикладного аналізу впливу як формальних, так і неформальних інституцій на інноваційний розвиток підприємницької діяльності на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інституційного забезпечення інноваційного розвитку підприємницької діяльності в умовах децентралізації та зростаючої ролі територіальних громад є предметом активного дослідження як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі. Зростаючий інтерес до цієї тематики зумовлений потребою формування ефективного середовища для локальних інновацій, що базується на взаємодії формальних та неформальних

інституцій, підвищенні прозорості управління та розбудові місцевої інфраструктури підтримки підприємництва.

Теоретичні основи інституціоналізму були закладені у працях таких учених, як Д. Норт, Р. Коуз, Д. Аджемоглу, які розглядали інституції як ключовий чинник економічного розвитку. Зокрема, Д. Норт трактує інституції як «правила гри» в суспільстві, що визначають поведінку економічних агентів [9, с. 11]. Гайдай Т. розглядає їх як механізми, що формують рамкові обмеження економічної мотивації та поведінки суб'єктів господарювання [2, с. 64]. У цьому контексті важливим є поділ інституцій на формальні (законодавчо встановлені правила) та неформальні (норми, цінності, традиції), що дозволяє всебічно дослідити інституційне середовище розвитку підприємництва в громадах.

Серед українських науковців слід відзначити Михайлюка І., який наголошує, що інституційні чинники суттєво впливають на конкурентоспроможність підприємницького середовища та визначають якість його становлення [8, с. 83]. Ложачевська О. та Гречан П. пропонують багатовимірний підхід до оцінки інституційного впливу, включаючи факторний, ресурсно-витратний та діагностичний методи [7, с. 54]. Гриценко О., Яців І., Лисюк С. та Стрижак І. підкреслюють значення неформальних інституцій у підвищенні ефективності інноваційних процесів, особливо на рівні громад, де міжособистісні зв'язки, довіра та репутаційний капітал набувають визначального значення [3; 11; 6; 10].

Проблематика інституційної стабільності як ключового чинника стратегічного планування розвитку громади розкривається у працях Дзюбика С. та Ривака О., які стверджують, що без сталості «правил гри» інвестиційна та інноваційна активність суттєво знижується [4]. У свою чергу, Бережний Я. акцентує увагу на важливості захисту прав власності, зокрема інтелектуальної, як запобіжника втрати інвестиційної привабливості громад [1].

Узагальнюючи аналіз, варто зазначити, що в наукових працях уже сформовано теоретико-методологічні підходи до вивчення інсти-

туційного середовища, однак низка аспектів залишаються недостатньо опрацьованими. Зокрема, йдеться про системну інтеграцію формальних і неформальних інституцій у моделях підтримки інновацій на місцевому рівні, а також про розробку адаптивних індикаторів оцінки якості інституційного середовища у контексті функціонування територіальних громад. Окрім того, значною мірою ігноруються виклики, пов'язані з війною, які загострюють проблему управлінської нестабільності, дефіциту ресурсів і зростання транзакційних витрат для інноваторів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад інституційної підтримки інноваційного розвитку підприємницької діяльності у територіальних громадах України з урахуванням взаємодії формальних і неформальних інституцій та викликів трансформаційного періоду. Для досягнення цієї мети передбачено проаналізувати сучасні підходи до визначення ролі інституцій у розвитку підприємництва, систематизувати складові інституційного середовища, що впливають на інноваційну активність на місцевому рівні, розкрити особливості взаємодії формальних та неформальних інституцій у територіальних громадах, визначити основні бар'єри й дисбаланси інституційного характеру, що стримують впровадження інновацій, а також окреслити практичні орієнтири щодо вдосконалення інституційної підтримки підприємницьких ініціатив в умовах децентралізації та воєнних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційний базис інноваційного розвитку підприємницької діяльності у територіальних громадах України формується на перетині регуляторної, організаційної, культурної та економічної складових, кожна з яких відіграє ключову роль у створенні сприятливого середовища для впровадження інновацій. Особливого значення в цьому контексті набуває ефективна взаємодія між формальними та неформальними інституціями, що забезпечують нормативно-інституційні рамки для ведення бізнесу, створюють стимули до впровадження новаторських рішень та гарантують стабільність інституційного середовища.

Формальні інституції включають законодавчі акти, регуляторні документи, органи влади різного рівня та організаційні структури, що реалізують політики підтримки підприємництва. Їх ефективність визначається

не лише наявністю правових норм, а й ступенем їх імплементації, прозорістю процедур і здатністю відповідати потребам бізнесу. До прикладу, успішне функціонування місцевих програм розвитку підприємництва залежить від рівня фінансування, компетентності виконавчих органів та здатності залучати інвестиційні ресурси. Одночасно, неформальні інституції – довіра, підприємницька культура, активність громадських організацій – впливають на готовність суб'єктів господарювання до участі в інноваційних проєктах і формують соціальне підґрунтя для їх реалізації.

З огляду на це, доцільно представити модель, яка відображає структурну взаємодію формальних і неформальних інституцій у контексті інноваційного розвитку (рис. 1). Її концептуальне обґрунтування здійснено з урахуванням раніше запропонованих підходів щодо системної оцінки ефективності підприємницької діяльності в територіальних громадах [5], а також на основі аналізу практик управління бізнес-активністю громад в умовах трансформаційного середовища [12].

Запропонована модель інституційного середовища інноваційного розвитку підприємництва в територіальних громадах дозволяє систематизувати взаємозв'язки між ключовими елементами інституційної архітектури. У ній виділено чотири взаємопов'язані блоки, і кожен із них охоплює відповідні індикатори, що забезпечують комплексне оцінювання інституційного потенціалу громади у сфері інноваційного розвитку підприємництва. Модель акцентує увагу на необхідності забезпечення збалансованої взаємодії між регулюванням, ресурсами, культурою та стейкхолдерами інноваційного процесу. Формальні інституції створюють базу для реалізації політик і програм, проте їх ефективність залежить від гнучкості та передбачуваності регуляторного середовища. Натомість неформальні інституції – зокрема соціальний капітал, рівень довіри та інноваційна культура – здатні або підсилити, або суттєво послабити формальні зусилля у сфері інноваційного розвитку.

Важливою складовою інституційного середовища є формальні інституції, які охоплюють нормативно-правові акти, державні та місцеві органи влади, програми підтримки підприємництва, а також організаційні механізми імплементації інноваційних політик. Саме формальні інституції закладають рамкові умови для функціонування бізнесу, визначають правила взаємодії з владою, створюють підґрунтя для прогнозованості та стабільності

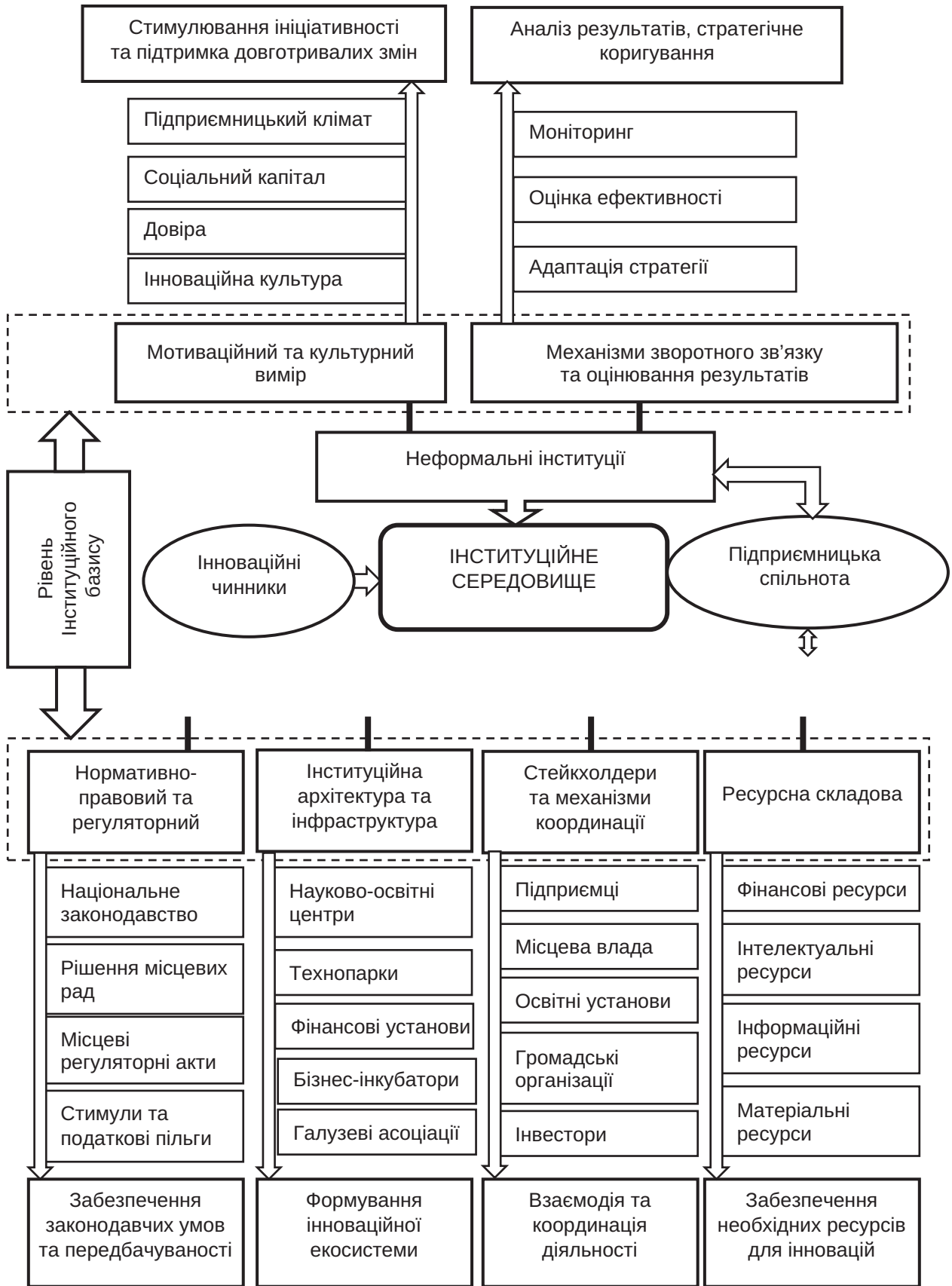

Рис. 1. Концептуальна модель інституційного середовища інноваційного розвитку підприємництва в територіальних громадах

Джерело: сформовано автором

у підприємницькому середовищі. У контексті децентралізації в Україні особливої ролі набуває спроможність місцевого самоврядування щодо розроблення та реалізації політик, орієнтованих на підтримку інноваційної активності бізнесу.

Наявність стратегічних документів розвитку громад, ефективних програм співфінансування, агентств регіонального розвитку або бізнес-інкубаторів є індикаторами інституційної зрілості формального рівня. Водночас неформальні інституції відіграють не менш важливу роль. Це передусім добровільно прийняті норми поведінки, традиції, звичаї, а також рівень довіри між владою, бізнесом та громадськістю. У територіальних громадах, особливо малих за чисельністю населення, неформальні інституції мають значний вплив на динаміку інноваційного розвитку, оскільки здатні формувати як сприятливе, так і стримувальне середовище. Зокрема, високий рівень громадської активності, наявність авторитетних лідерів думок, ділових асоціацій та громадських організацій, орієнтованих на розвиток інновацій, суттєво підвищують результативність формальних ініціатив.

У системі інституційного забезпечення важливим чинником є стабільність інституційного середовища, що забезпечує передбачуваність і безпеку для суб'єктів господарювання. Ця стабільність проявляється у послідовності регуляторної політики, дотриманні норм права, якісній роботі судової системи та наявності ефективних механізмів захисту прав власності, зокрема інтелектуальної. У практиці українських територіальних громад позитивним прикладом виступає впровадження цифрових інструментів прозорого управління, таких як публічні портали, системи електронних закупівель, відкриті бюджети розвитку. Водночас нестабільність у політичних рішеннях, зміна управлінських пріоритетів зі зміною керівництва громади, недостатній захист інноваційної власності є серйозними ризиками, що перешкоджають реалізації довгострокових підприємницьких ініціатив.

Для цілісного аналізу рівня інституційної підтримки інноваційного підприємництва доцільно використовувати систему оціночних індикаторів, згрупованих за трьома блоками:

- прозорість;
- відкритість;
- підзвітність.

Прозорість означає відкритість процедур ухвалення рішень, доступність бюджету та регулярне звітування. Відкритість охоплює

участь громадськості та підприємницької спільноти в процесах формування політики. Підзвітність включає контроль за використанням ресурсів, функціонування механізмів оцінки ефективності та незалежний моніторинг реалізації програм підтримки. Крім того, важливими є показники інституційної інфраструктури – наявність бізнес-інкубаторів, технопарків, стартап-платформ, центрів розвитку підприємництва, рівень завантаженості інноваційних хабів тощо.

Поряд із цим доцільним є урахування міжнародного досвіду, зокрема практик ЄС щодо функціонування кластерів, агенцій місцевого розвитку, інституційної взаємодії влади та бізнесу, індикаторного моніторингу інноваційної активності. Адаптація таких підходів до умов українських громад має ґрунтуватися на принципах гнучкості, економічної доцільності та інституційної відповідності. Особливої уваги потребують території, що постраждали внаслідок повномасштабної війни, де інституційне середовище зазнало руйнівного впливу, що вимагає створення нових механізмів підтримки, зокрема грантових, партнерських і мережевих форматів.

Отже, формування інституційної підтримки інноваційного розвитку підприємницької діяльності у територіальних громадах України потребує комплексного підходу, який охоплює як вдосконалення формальних механізмів регулювання, так і стимулювання розвитку соціального капіталу, культури довіри та готовності до інновацій. Успішна реалізація такого підходу можлива за умови системної взаємодії органів влади, підприємницької спільноти та громадських організацій, що забезпечує створення стійкої бізнес-екосистеми, здатної продукувати та масштабувати інновації.

Висновки. Таким чином, стабільність інституційного середовища, наявність стратегій розвитку, дотримання принципів відкритості та підзвітності є умовами формування довгострокових бізнес-проектів. Натомість часті зміни у місцевому управлінні, непрозорий розподіл ресурсів, формальне існування стратегічних документів або імітація інноваційної підтримки призводять до втрати довіри з боку бізнесу.

У багатьох громадах наявна інфраструктура – бізнес-інкубатори, агенції розвитку, IT-хаби – не використовується ефективно через відсутність кадрового потенціалу або недостатню підтримку з боку органів місцевої влади. Крім того, обмеженість ресурсів, ризики корупції та складність залучення

фінансування залишаються стримуючими факторами. Особливої актуальності ці проблеми набувають у громадах, що зазнали негативного впливу повномасштабної війни.

Запропонована у дослідженні концептуальна модель інституційного середовища відображає взаємозалежність між формальними та неформальними інституціями,

ресурсним забезпеченням та інноваційною активністю. Збалансованість між цими компонентами є критичною для формування дієвої бізнес-екосистеми. Успішні кейси підтверджують, що саме на рівні територіальних громад можлива швидка мобілізація стейкхолдерів і реалізація проєктів, орієнтованих на впровадження інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бережний, Я. В. Перспективи забезпечення прав власності як підґрунтя для розвитку підприємницької діяльності в Україні. *Аналітична записка*. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1659>
2. Гайдай, Т. В. (2006). Інституція як інструмент інституційного економічного аналізу. *Економічна теорія*, (2), 53–64.
3. Гриценко, О. А. (2014). Неформальні інститути впливу на владу в контексті економічного аналізу. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Економічна теорія та право*, (2), 17–25.
4. Дзюбик, С., & Ривак, О. (1994). *Основи економічної теорії*. Київ : Основи. 342 с.
5. Линдюк, А. М. (2024). Методологічні підходи до оцінки ефективності підприємницької діяльності в територіальних громадах. *Економіка та суспільство*, (69). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-133>
6. Лисюк, В. С. (2022). Формування якісно нового інституційного середовища в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія «Економіка», (2(60)), 45–51.
7. Ложачевська, О. М., & Гречан, П. Ю. (2020). Інноваційна активність підприємства: аналіз існуючих підходів і методів оцінки. *Економіка та держава*, (8), 53–55. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.8.53>
8. Михайлюк, І. М. (2010). Інституційні чинники інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Чернівецького університету*, (495), 82–86.
9. Норт, Д. (2000). *Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки світу* / пер. з англ. І. Дзюба. Київ: Основи. 198 с.
10. Стрижак, О. О. (2016). Дихотомія формальних та неформальних інститутів. *Економіка і суспільство*, (5), 20–25.
11. Яців, І. Б. (2022). Неформальні інституції як чинник розвитку підприємництва. *Організаційно-економічні та соціальні складові розвитку підприємництва: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Львів, ЛНУП, до 165-річчя університету та 70-річчя економічного факультету). Львів: ЛНУП. 369 с.
12. Vaskivska, K., Lyndyuk, A., Danyiuk, O., Kucher, A., & Vaskivskyi, Y. (2023). Management of business activity of territorial communities: case of Ukraine. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 14(3), 657–669. URL: <https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2021.121010>

REFERENCES:

1. Berezhnyi, Ya. V. (n.d.). Perspektivy zabezpechennia prav vlasnosti yak pidgruntia dlia rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini [Prospects for ensuring property rights as a basis for the development of entrepreneurial activity in Ukraine]. *Analitychna zapyska*. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1659> (accessed April 12, 2025). (in Ukrainian)
2. Gaidai, T. V. (2006). Instytuttsiia yak instrument instytuttsiinoho ekonomichnoho analizu [Institution as a tool of institutional economic analysis]. *Ekonomichna teoriia – Economic Theory*, (2), pp. 53–64. (in Ukrainian)
3. Hrytsenko, O. A. (2014). Neformalni instytuty vplyvu na vladu v konteksti ekonomichnoho analizu [Informal institutions of influence on power in the context of economic analysis]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho"*. Serii: *Ekonomichna teoriia ta pravo – Bulletin of the National University "Yaroslav the Wise Law Academy of Ukraine"*. Series: *Economic Theory and Law*, (2), pp. 17–25. (in Ukrainian)
4. Dziubyk, S., & Ryvak, O. (1994). *Osnovy ekonomichnoi teorii* [Fundamentals of economic theory]. Kyiv: Osnovy. (in Ukrainian)

5. Lyndiuk, A. O. (2024). Metodolohichni pidkhody do otsinky efektyvnosti pidpriemnytskoi diialnosti v terytorialnykh hromadakh [Methodological approaches to assessing the effectiveness of entrepreneurial activity in territorial communities]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, (69). Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-133> (in Ukrainian)
6. Lysiuk, V. S. (2022). Formuvannya yakisno novoho instytutsiinoho seredovyscha v Ukraini [Formation of a qualitatively new institutional environment in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economics*, 2(60), pp. 45–51. (in Ukrainian)
7. Lozhachevska, O. M., & Hrechak, P. Yu. (2020). Innovatsiina aktyvnist pidpriemstva: analiz isnuichykh pidkhodiv i metodiv otsinky [Innovation activity of the enterprise: analysis of existing approaches and evaluation methods]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, (8), pp. 53–55. Available at: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.8.53> (in Ukrainian)
8. Mykhailiuk, I. M. (2010). Instytutsiini chynnyky innovatsiinoho rozvytku vitchyznianskykh pidpriemstv [Institutional factors of innovative development of domestic enterprises]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu – Scientific Bulletin of Chernivtsi University*, (495), pp. 82–86. (in Ukrainian)
9. North, D. (2000). Instytutsii, instytutsiina zmina ta funktsionuvannya ekonomiky svitu [Institutions, institutional change, and economic performance] / transl. I. Dziuba. Kyiv: Osnovy. (in Ukrainian)
10. Stryzhak, O. O. (2016). Dykhotomiia formalnykh ta neformalnykh instytutiv [Dichotomy of formal and informal institutions]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*, (5), pp. 20–25. (in Ukrainian)
11. Yatsiv, I. B. (2022). Neformalni instytutsii yak chynnyk rozvytku pidpriemnytstva [Informal institutions as a factor in the development of entrepreneurship]. *Orhanizatsiino-ekonomichni ta sotsialni skladovi rozvytku pidpriemnytstva: Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Lviv, LNUP). Lviv: LNUP. (in Ukrainian)
12. Vaskivska, K., Lyndiuk, A., Danyiuk, O., Kucher, A., & Vaskivsky, Y. (2023). Management of business activity of territorial communities: case of Ukraine. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 14(3), pp. 657–669. Available at: <https://doi.org/10.1504/IJGENVI.2021.121010> (in English)